

Tatari / Tatar / Tatar tele

(uus ladina tähestik 2001 ("Zamanalifi" versioon), KNABis al 2001-04-24 / new Roman alphabet 2001)

1	А а	a	11	И и	(İ) i	21	Р р	r	31	Ш ш	ş
2	Ә ә	ä	12	Й й	y	22	С с	s	32	Щ щ*	şç
3	Б б	b	13	К к	q/k ^B	23	Т т	t	33	Ъ ъ	(-)
4	В в	w, v ^A	14	Л л	l	24	У у	u, w ^D	34	Ы ы	ı, y ^E , i ^F
5	Г г	ğ/g ^B	15	М м	m	25	Ү ү	ü, w ^D	35	Ь ь	'
6	Д д	d	16	Н н	n	26	Ф ф	f	36	Э э	e, 'G
7	Е е	e, yı/ye ^{BC}	17	Ң ң	ñ	27	Х х	x	37	Ю ю	yu/yü ^B , ü ^H
8	Ж ж	j	18	О о	o	28	Һ һ	h	38	Я я	ya/yä ^B , a/ä ^{BH}
9	Җ җ	c	19	Ө ө	ö	29	Ц ц*	ts			
10	З з	z	20	П п	p	30	Ч ч	ç			

^A Vene ja rahvusvahelistes sõnades.

^B Esimene variant tagavokaalses, teine eesvokaalses sõnas, erandiks laensõnad.

^C Täishääliku (v.a и, ю), Ъ ja Ь järel, samuti sõna alguses.

^D Täishääliku järel.

^E Vene laenudes: сыр сыр.

^F [ǰ, q] järel Ый = i: Гыйльмиев Ğilmiev.

^G Täishääliku järel araabia päritolu sõnades.

^H и järel.

^A In Russian and international borrowings.

^B The first variant in words with back vowels, the second with front vowels; borrowings excepted.

^C After a vowel (except и, ю), Ъ and Ь, also word-initially.

^D After a vowel.

^E In Russian borrowings: сыр сыр.

^F After [ǰ, q] Ый = i: Гыйльмиев Ğilmiev.

^G After a vowel in words of Arabic origin.

^H After и.

Märkused

1. Tatari keeles on vokaalharmonia: ühes sõnas on tavaliselt kas ainult tagavokaalid (a, ı, o, u) või eesvokaalid (ä, i, ö, ü). Kirillitsas ei ole nende märkimisviis nii järjekindel kui ladina tähestikus.

2. Tähti e, ю, я loetakse erinevalt, sõltudes sellest, kas on tegu ees- või tagavokaalse sõnaga: өе өуе, баеды бауıdı, жәя сәүә, биюе биüe. Eesvokaalses sõnas on eraldusmärk tähe ees ь, tagavokaalses ъ; ь silbi lõpul võib märkida eesvokaalsust: яшь уәş, юнь уın.

3. Kirillitsas ei eristata velaarid (k, g) uvulaaridest (q, ğ). Velaarid esinevad tavaliselt eesvokaalses sõnas, uvulaarid tagavokaalses. Eesvokaalielest uvulaari märgitakse vastava tagavokaali abil: кардәш қәрдәş, Мәғариф Мәғариф. Sõna eesvokaalsust näitab siis tavaliselt vokaalharmonia; kui see pole võimalik, lisatakse silbi lõppu ь: шагыйрь şağır. Erandlikku silbilõpu velaarid märgib ь, erandlikku silbilõpu uvulaari ь: пакь рақ, вәғдә wäğdä.

4. Kirillitsa uus tähestikjärjestus kehtib al a-st 1997.

Notes

1. There is vowel harmony in Tatar: in one word only back vowels (a, ı, o, u) or front vowels (ä, i, ö, ü) may occur. The Cyrillic spelling is in their denotation not so consequent as the new Roman alphabet.

2. The characters e, ю, я have different readings in front or back vowel environments: өе өуе, баеды бауıdı, жәя сәүә, биюе биüe. In front vowel words ь is inserted, in back vowel words ъ is inserted before these characters; ь at the end of a syllable may denote a front vowel: яшь уәş, юнь уın.

3. The Cyrillic spelling does not distinguish velars (k, g) from uvulars (q, ğ). In general velars occur in front vowel environments, uvulars in back vowel environments. An uvular before a front vowel is indicated by writing the corresponding back vowel: кардәш қәрдәş. The front value of the vowel is usually retrievable from vowel harmony; if not, ь is added at the end of the syllable: шагыйрь şağır. Exceptional syllable-final velars are indicated by means of ь, exceptional syllable-final uvulars by means of ь: пакь рақ, вәғдә wäğdä.

4. Alphabetical sequence of Cyrillic was reformed in 1997.

Tähestikjärjestus:

Aa, Ää (Əə), Bb, Cc, Çç, Dd, Ee, Ff, Gg, Ğğ, Hh, Iı, İi, Jj, Kk, Qq, Ll, Mm, Nn, Ññ (Nn), Oo, Öö (Əə), Pp, Rr, Ss, Şş, Tt, Uu, Üü, Vv, Ww, Xx, Yy, Zz.

Alphabetical sequence:

Märkus. Sulgudes näidatud tähti kasutatakse trükiväljaannetes, lähtudes ametlikust tähestikust (Yaḡalif). KNABis, nii nagu enamasti ka Internetis, on kasutusel lihtsustatud versioon Zamanalif.

Note. The letters in parentheses are used in printed texts, following the official alphabet (Yaḡalif). KNAB, as most Internet-sources, uses a simplified version Zamanalif.

Hääldus:**Pronunciation:**

a [ɒ], ä [æ], c [dʒ], ç [tʃ], e [ɛ], ğ [ɣ], h [h], ı [ɨ], j [ʒ], ñ [ɲ], ö [ø], ş [ʃ], x [x], y [j], ' [ʔ].

Ladina tähestik (jaḡalif) 1927–1939:

A a	G g
Ə ə	Oı oı = ğ
B b = b	H h
C c = ç	I i
Ç ç = c	J j = y
D d	K k
E e	L l
Ь ь = ı	M m
F f	N n

Roman alphabet (jaḡalif) 1927–1939:

Ŋ ŋ	U u
O o	V v = w, v
Ө ө	X x
P p	Y y = ü
Q q	Z z
R r	Ʒ Ʒ = j
S s	'
Ş ş	
T t	

Araabia tähestik (yaḡa imlā) 1920–1927:

ا	= a	د	= d
ا	= ə	ر	= r
ب	= b	ز	= z
ت	= t	ژ	= j
پ	= p	س	= s
ج	= c	ش	= ş
چ	= ç	ع	= ğ
ح	= x	ف	= f

Arab alphabet (yaḡa imlā) 1920–1927:

ق	= q	ئ	= i
ك	= k	و	= u, ü
گ	= g	و	= o, ə
خ	= ŋ	ئ (ئى)	= ı, e
ل	= l	ه	= h
م	= m		
ن	= n		
و	= w		

Araabia tähestik (iske imlā) kuni 1920:

ا	= a, ə	د	= d
ب	= b	ذ	= [z]
پ	= p	ر	= r
ت	= t	ز	= z
ث	= [s]	ژ	= j
ج	= c	س	= s
چ	= ç	ش	= ş
ح	= [x]	ص	= [s]
خ	= x	ض	= [d]

Arab alphabet (iske imlā) until 1920:

ط	= [t]	ل	= l
ظ	= [z]	م	= m
ع	= [ġ]	ن	= n
غ	= ğ	ه	= h
ف	= f	و	= u, ü, o, ə
ق	= q	و	= v, w
ك	= k	ى	= yı, iy, i
گ	= g		
خ	= ŋ		

Allikad / Sources:

1. Мәғариф 2001/1: 5–30 (Tatar teleneñ orfografiäse).
2. Татарский энциклопедический словарь. 2001.